

SIONULU ROMANESCU

foia basericéscă, literaria și scolică.

Viena,
1. Maiu
1872.

„Sionulu rom.” este dădu ori pre luna, în 1. și 15 a
lunei, cuprindindu-se 2 côle. Prețulu pre un
anu 5 fl. v. a. pre diimietate de anu 2 fl. 50 cr.
v. a.; pentru România și țiere straine 14 lei sêu
franci pre întregu, și 7 lei pre diimietate anulu.

N.
S.

Prenumerarea se face la redacțiune, în semina-
riulu gr. e. centr. din Viena (Schönlaterngasse
Nr. 10). Tôte epistolele sântu de a se trimite la
redacțiune francate. Corespondințele nepublicate
se voru arde. Serisori anonime nu se primescu.

Anulu
IV.

CUPRINSULU: Cine se fia episcopu la Ghierl'a? — Cumu și candu fû religiunea creștina recunoscută în imperiulu romanu? (urm.) — „In-
vetiatur” sântulu Augustinu despre pricolici. — Unu documentu istoricu basericescu (fine.) — Ore creștinismulu a restornatu veclulu imperiu ro-
manu? (fine.) — Amvonulu: Refugiulu creștinulu adevratu în nenorocire este pacea sufletulu. (predica la mortu sêu, cu pușina modificare, la alte
ocasiuni triste.) — Literatura: bibliografia romăna. — Ochire prin lumea politică (miscări electorale, conferințe romăne, Serbi și Slovaci, impera-
tulu în Banatu, dieț'a boemă; Ispani'a revoltată; Bismarck retireza, fantasmă austro-magiare.) — Varietăți. — Post'a redacțiunei.

Cine se fia episcopu la Ghierl'a?

Ceștiunea acéș'a acumu de patru ani preocupă
animele Romaniloru gr. e. preste totu. și în specialu
ale diecesaniloru episcopiei veduvite. Și cu câtu solu-
țiunea ei se tramandă tempu mai îndelungatu, cu atât
neliniscea și ingrigirea spiritelor devine naturalminte
din ce în ce mai mare. Documentu mai próspectu ne
suntu o parechia de articli aparuti în septemanele din
urma în „Gaz. Trans.”

Noi amu luatú dejă notiția despre celu d'antâiu.
în care „mai multi diecesani ghierlani” deoparte pre-
tîndu categoricu dreptulu de alegere, de alta parte in-
să s'aru multiam și cu acea, deca s'aru denumit „unu
transilvanu”. Că ou cu ou, asiă sémēna articolulu ul-
timu cu celu precedentu. Se pretinde alegerea și se
protestéza contr'a d e n u m i r e i tenerului secretariu
metropolitanu, dr. V. Mihályi, dară d e n u m i r e a
„unui transilvanu” totu se acceptéza.

Noi protestămu serbatoresce — și suntemu convinsi,
că cu noi impreuna protestéza majoritatea de parte
precumpenitória a întregi provinciei metropolitane de
A.-Iuli'a — contr'a ataroru articli, pre cari nici inimicii
basericeii nóstre nu i-arú fi potutu scrie mai nimeritu,
spre a aruncá merulu Eridei în sinulu diecesei veduvite
și preste totu alu basericeii nóstre gr. e. Dieces'a
Ghierlei n'a remustratu acumu de repetite ori pentru
persóne, cari aici forméza și trebuie se formeze unu
lucru secundariu, ci pentru principiu. Pentru salvarea
anticulu și nepretiuítulu dreptu de alegere, nu pentru
Petru sêu Paulu, au facutu și fóra indoiéla voru mai face
pasi energiosi diecesanii ghierlani sinceri și binesenti-
tori; éra cei ce reclama acestu dreptu în modulu ar-
ticililoru prememorati, si-maschéza fórtu interesarea
personale.

Unu dreptu necontestabilu nu se reclama prin
anonimități și asiă-dicundu din tufa și în întunerecu.
Dreptatea și adevérulu nu fuge de lumina. Éra lucru
mai dreptu, mai justu și mai sântu, decâtu pretinsiunea
diecesaniloru ghierlani, nu póte fi. Usanti'a, canónele,
istori'a și constituțiunea basericeii, tóte militéza pre-
langua dins'a.

De acea și sperămu, că reclamatorii din vorba nu
se voru sfií a esí la lumina, că se i-cunóscemu față
la față. Dară și mai multu sperămu, că pp. oo. dd.
protopopi cu sínódele lorú unulu că unulu se voru im-
pulpá denou, și folosindu-se de coadunarea sinodulu
provinciale, prin nóue represintatiuni, îndreptate atātu
cătura acéș'a câtu și cătura înaltulu regimú, voru remu-
strá cu taría prelunga stravechiulu dreptu de alegere.
Tempulu e priintiosu, se-lu întrebuintiamu: pentru că
înaltulu guvernú în fine se se convinga, că baseric'a
nóstra romăna gr. e. n'are nicidecumu voia de a-si dá
din mana drepturile, ce le posiede și i-competiescu, și
pre cari, de i-se voru luá cumvá cu fort'i'a, le va re-
clamá energiosu și pre venitoriu la tóta ocasiunea bi-
névenita. Amu disu.

Dr. Silas I.

Cumu și candu fû religiunea creștina recunoscută în imperiulu romanu?

(urmare.)

I.

La anulu mantuirei 284 dupa M. Aureliu Caru,
care prin intrige si-fini viati'a la fluviulu Tigride, seep-
trulu imperiulu deveni în manile fiiloru, Carinu și Nu-
merianu; dară acestu din urma prin machinatiunile so-
crolulu seu, ale lui Ariu Aper, preste pușine luni fû
ucisu; éra Carinu, carele de la natura éra unu omu
debilu, prin unu altu emulu langa opidulu Misiei
Margu fû silitu la lupta și apoi aici si-află mórtea.

Frenele guvernulu le-a rapitu acumu la sene unu
omu nascutu din parinti plugari, însă dotatu cu unu
spiritu mare, afóra de acéș'a provediutu cu scientia
și desteritate de a domni, de la locul nascerei Dioclea
în Dalmati'a numitu Diocletianu. Elu a fostu fiulu
unui libertinu de alu senatoriulu Anulinu, și asiă pri-
mulu esemplu, că unu libertinu se siéda pre tronulu
augustiloru. Punctuosu în tóte afacerile sale, intră în
armata, în carea de la sermanulu gregariu încependu
se aventá pana la demnitatea de duce alu Misiei (dux
Mysiae,) și mai tardiu de „comes domesticorum.” In-
vingerea reportata asupr'a lui Carinu a sciutu a-o fo-

losi bine, asiá cãtu óstea, carea se reintornã din Pers'ã. lu prochiamã de imperatoriu. Tóte silintiele lui acumu tientiãu intr' acolo, cá imperiulu se lu-scóta de sub anarchi'a militare, cá asiá liberatu de jugulu acestu amaru, se se consolideze in intru.

Avendu Diocletianu inaintea ochiloru, cumu cá „nihil est difficilius quam imperare“, prelanga acést'a resarifulu si apusulu imperiului vediendu-lu obdusu cu nesce nuori negri, cari i amenintiãu esistinti'a: cá se sucera necesitatei acesteia, recunoscundu, cá unu omu singuru cu greu póte direge naea unui imperiu asiá de estinsu, la anulu 286 a luat de soçi alu guvernarei imperiului pre Macsimianu, fiulu unui tieranu din Sirmiu, facundu, cá si elu se póte numele de augustu.

Pre di ce merge in sa orizontulu imperiului imbracandu façiã totu mai intunecata, Diocletianu a cugetãtu si aflatu de bine a mai inmulti numerulu domnitoriloru, si asiá in a. 292 d. Chr. fiacarui augustu se adause cá mana drépta cãte unu cesare, carele figurã cá fiulu adoptivu alu respectivului. Anume lui Diocletianu i-se alaturã Galeriu, nascutu in Sardiã, de la ocupatiunea mai dinainte numitu „vacariu“ (armentarius), omu feroce si venatoriu de onori; éra lui Macsimianu i-se veni Constantiu Chloru, nascutu in Naisulu Mesiei, surcelu alu familiei lui Claudiu Goticulu, omu asiediatu si cu anima buna.

Una dinastiã naturale nu a potutu paia acumu se vina la fientia si se se intemeieze, au mai bine dîcundu se se sustiena; deci Diocletianu voi a intemeiã un'a artificiósã, si cu totu sufletulu credeã in durat'a ei. In venitoriu erãu se fia dóue persóne mai mari in statu cá domnitórie, si alte dóue de rangu mai de diosu cá ajutatórie. Nu fi aveãu se sucéda dupa ei in ereditate, ci cei mai bravi in tóta privinti'a se fia alesi. Avemu dara in imperiu patru regenti, curti imperatesci patru, si totu atãte armate. Una revólta póte dobori pre unulu dintre domnitori, dara pre toti nu, si asiá ambi-tiunei beliduciloru séu generaliloru fũ pusa stavila, cá prin unu tumultu se póta ajunge la domnire. In pote-rea legeri fũ apoi decretatu, cá dupa ce unu augustu vã fi implenitu 20 de ani in domniã, se repasiésca, si cesarele se i-sucéda; estmodu ambi-tiunea augustiloru inea fũ nu puçinu restrinsa.

In urma cá relatiunea, ce aveã locu intre ambii augusti, indata la prim'a vedere se fia chiara, s'a otaritu, cá Diocletianu, cãsi celu mai mare, se póte numele de „Iovius“, adeca asemenea lui Joe, éra Macsimianu numele de Herculeu, care nume intre diei luportã Mercuriu, esecutoriulu mandatelorui lui Joe. Cá apoi pre cei doi cesari se-i deoblege mai tare, spre acést'a s'a fol-situ de legatur'a cumnatiei; si acést'a asiá, cá cesarele Galeriu luã de soçiã pre Valeri'a, fiic'a lui Diocletianu; Constantiu, fiindu silitu a dimitte pre Elen'a, se incuseri cu Macsimianu, luandu de soçiã pre Teodor'a, consangén'a acestui-a.¹⁾

Diocletianu, cá parintele sistemei nóue, impartí imperiulu in urmatoriulu modu. Macsimianu Herculeu capetã Ispani'a, Itali'a si Afric'a, afóra de Egiptu; par-tea lui Constantiu Chloru fũ Gali'a si Britani'a, a lui

Galeriu Iliriculu si Traci'a; éra Diocletianu si-a reser-vatu sie Asi'a si Egiptulu, alegundu-si de resiedintia Nicomedi'a Bitiniei, pre candu Macsimianu si-a fiptu resiedinti'a in Medfolanu, Constantiu Chloru parte in Eboracu parte in Treviru, in fine capital'a lui Galeriu fũ Sirmiulu Iliricului.²⁾

Ce se atinge de relatiunea principiloru susu amin-titi façiã cu religiunea si baserie'a crestina, in specie Diocletianu, desí erã cu mani cu petióre adictulu paga-nismului, prelanga tóte aceste in primii ani ai domni-rei sale istori'a ni-lu represinta cá pre unu reginte pa-cicu, astfeliu, cãtu a concesu, cá in façiã palatiului seu in Nicomedi'a se se aredice una baserica pompósa; apoi intre domesticii lui erãu multi crestini, precumu Doroteu si Gorgoniu; ma, ce e mai multu, a concesu, de soçi'a sa Prisc'a si fiic'a Valeri'a prin sacramentulu renascerei au intratu in sinulu santei baserice.³⁾

Insa puçine dile, si elu inea calcã in urmelé pre-decesoriloru sei, si afectiunea sa, pre carea pana acumu din nescari cause, póte politice, o tienù in frenu, a esítu la lumina. Caus'a mutarei acesteia ni-o descrie Lactantiu⁴⁾ precumu urnéza. Intr' o di Diocletianu incungiuratu de suit'a sa a esítu, cá se aduca ardere dieiloru nemoritori, si din intestinele animaleloru voindu a eunósce venitoriu, aruspicele a respunsu, cá semnele indatinate nu se aréta, si inea din cauza, cáci la actulu solemn u aru fi asistandu ómeni profani, intielegundu aici pre crestini, cari si-semnãu fruntea cu sant'a cruce. Imperatoriulu la acést'a aprinsu de mania demandã, cá toti crestinii, cari se aflãu in cúrtea lui, se sacrifice dieiloru, si carii nu aru face acést'a, se parasésca cur-tea. Dupa acea beliduciloru le-a impusu, cá pre toti ostasii, carii nu aru urm'a ordinatiunea amintita, se i-scóta afóra din óste. „Poteái vedé atunci, eschiama laudatulu Lactantiu, multi moritori, cari numele gloriosu de crestinu lu preferiãu desiertei glorie lumesci si pen-tru Christosu erãu gat'a a suferi mórte.“

Mai bune dile aveãu crestinii din Britani'a si Gali'a: cáci Constantiu nu numai cá concedeã, cá cur-tenii lui se póta profesã religiunea crestina, ci chiaru voiã, cá in acést'a se fia statornici, si pre unii, cari, sedusi ori de spemea bunuriloru trecutórie ori de frica, parasãu castrele crestine, cá pre nesce ómeni perfidi i-alungã de la sine. Se díce, cá intr' o di a conchiamatu pre toti crestinii din curtea sa, si le-a datu a alege intre aceste dóue: au se proaduca sacri-ficiu dieiloru, au se parasésca curtea. Unii dintre ei se pronunciarã gat'a a urmã voint'a lui, precandu altii dechiarara, cá este lucru necuvenintiosu a venã favo-rulu ómeniloru, si cá ei suntu gat'a pentru credinti'a lui I. Christosu ori si ce a suferi. Constantiu pre acesti-a pentru devotiunea si tari'a loru i-laudã, éra pre cei-a pentru timiditatea si indiferentismulu aretatu i-a dogenitu si i-a scosu din curte, dîcundu: „Cumuvoru poté fi credintiosi domniloru sei, candu façiã de domnulu domniloru suntu perfidi?“⁵⁾

Duru si in modu neumanu fure tractati crestinii supusi lui Macsimianu. Dovéda in acésta privintia ne este fapt'a lui infioratória, ce a patratu-o la a. 286 cu

legiunea Tebea, care evenimentu tristu istori'a l'a insemnatu in trasurile urmatórie. Fiindu adeca Macsimianu primitu cá soǒiu in guvernare decãtra Diocletianu, acest'a i-dede mandatu, se purcãda spre a subjugá popóra-le, cari se revoltasera in Gal'i'a. Trecundu drept' acea cu una óste alãsa Alpii s'i ajungundu in pãrtile Valesiei, langa laculu Lemanu, Macsimianu a mandatu, cá inainte de ce aru intrá in focu, toti ostasii se jersãca. In óstea lui inãsa erá una legiune din Teb'a Egiptului, carea constá tóta din crestini; ducele legiunei Mauritiu se opuse preceptului domnescu. Macsimianu infuriatu demandá, cá fiacare din óste, pre care la numeratura ar' veni diecime, se fia ucisu; vedindu inãsa, cá cu acest'a nu si-ajunge scopulu, dede semnu, si cea-alalta parte a óstei nevali asupr'a legiunãrilor crestini, cari toti eadiura pãda furiei paganesci.⁶⁾

Trista si amara viatia duceán si crestini de sub sceptrulu lui Galeriu, carele la inceputu vedindu, cá Diocletianu se arãta indulgentu in privinti'a crestiniloru, se retienú de la crudelitãti. Inganfãtu inãsa mai tardú prin invingerile stralucite secãrate in Pers'i'a, din care cauza si Diocletianu incepú a-lu mai respectá, tóte le a misicatu si folositu, cá se impintene pre acest'a la stergerea crestinismului depre faci'a pamentului. Lucrurile altcumu stáu asiá, cá conflictulu intre crestinismu si paganismu erá se urmeze nãsmintitu; cumu cá acest'a nu se intemplá mai curundu, e a se atribui tolerãntiei principiloru.

Caus'a, pentru care lav'a clocotitória erupse acumu, este invidi'a infernale, ce nutriá cesãrele Galeriu in privinti'a religiunei predicate de pescarii din Galile'a, si care ura o mai mariá mum'a acestuia Romul'a, una fidela de a Cibelei. Nu puçina materia a contribuitu la acest'a si cercustarea, cá Diocletianu, apropiandu-se acumu anulu 20., erá se abdica, si Galeriu se temeá, cumu cá Constantiu Chloru cu ajutoriulu crestiniloru, cari lu-aveáu iubitú, va ajunge domnu asupr'a imperiului intregu. Galeriu in Traci'a luase dejá viati'a cãtoru-va crestini. Dara dupa invingerea reportata in Pers'i'a se cugetá a incepe mai seriosu lucrulu.

Betranulu Diocletianu, carele altcumu inãca de mai inainte fú instruitu decãtra preotii pagani si filosofii platonici, nicidecumu nu si-dá invoel'a la inceputu, dũcundu, cá lucrulu e periculosu, imperiulu ar' veni in focu si atãt'a sange ar' curge indarnu, cáci crestini nu se temu de mórte. In urma inãsa betranulu dupa multa capacitare se invoi. Numerulu crestiniloru erá atãtu de mare, cátu una rescóla poteá fórtẽ iute si fórtẽ usioru erupse. Decã s'ar' intemplá un'a cá acest'a, cine va apucá arm'a inãcontr'a revoltãtiloru? Armat'a? Aici inãsa eráu multi crestini. Deci inceputulu e de a se face aici: puçinu, si apare unu edictu, in tienórea carui toti ostasii, cari nu voru sacrificá dieiloru, suntu sciuti afóra din armata. Lungu fú sãrulu acelor'a, cari parasira óstea, dũcundu: cá nu voru aduce jersã dieiloru din piãtra si lemnu; Isusu Christosu e imperatulu eternu. „Crestinismulu, strigáu in

gur'a mare inimicii crucei, a adusu armat'a in o stare desolata.“ Diocletianu acumu tiene suatu cu ai sei, si considerandu ur'a consiliariloru si juristiloru, sentinti'a definitiva se póte sci. Senatululu se pronunãia pentru persecutiune.

Inceputulu si-lu luá persecutiunea la 23 Faurariu a. 303 in Nicomed'i'a, unde la semnalulu datu osteniã facu unu asaltu asupr'a bisericeii si o prefacu in cenusia; crestini, cari se afláu pre strade, devinu fusilati, intre cari Pris'e'a soçi'a lui Diocletianu. In scurtu se éscã unu focu in Nicomed'i'a, carui deveni pãda si palatiulu imperatescu. Galeriu, prin a carui machinatiune se intemplá acest'a, vedindu, cá mesurele luate in privinti'a crestiniloru nu corespundu aseptãrei, cá se lu-silãca pre Diocletianu la mai mari lucruri, puse vin'a pre crestini. La ce Diocletianu emise unu edictu, in urmarea carui toti crestini imperiului fóra distingere de seesu si conditiune suntu judecati la mórte. Una rescóla din Armeni'a mica, la care dupa insinuatiunile lui Galeriu dederã ansã crestini, mai stórse de la Diocletianu, unu altu edictu, carele demandá, cá toti episcopii si preotii crestini se fia pusi la inchisóre; mai tardú unu alu treile edictu i-silescẽ a jersã dieiloru, ori a suferi patime grele. In urma la a. 304 ordinatiunea acest'a se estinse asupr'a toturoru crestiniloru din imperiu; si asiá nu numai Diocletianu si Galeriu, ei si Macsimianu duceá in deplinire ordinatiunile emise. Constantiu Chloru inãsa nu se arãta asiá crudelu; cáci, pre cumu ne spune Lactantiu⁷⁾, desu primu si elu edictele amintite spre a-le pune in lucrare, cá se nu vateme pre cei mai mari, lasá se se nemicãca templele, adeca parietii, cari érasu se potu edificá, dara bisericeii celei adeverate, carea este in omu, i-a datu pace.

„Vexabatur ergo universa terra, suntu cuventele lui Lactantiu, et praeter Gallias, ab oriente usque ad occasum tres acerbissimae bestiae saeviebant.

Non, mihi si linguae centum sint oraue centum,

Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas,

Omnia poenarum percurrere nomina possem,

quae iudices per provincias justis atque innocentibus intulerunt“.⁸⁾

Iuliu Papfalvai.

(va urmá.)

1) Weisz Lehrbuch der Weltgeschichte, Wien 1859, tom. II p. 233.

2) Wouters Compendium hist. eccl. edit. III., Lovanii, t. I. p. 156.

3) Eusebii Hist. eccl. I. VIII. cap. 1.

4) De mortibus persecutor. c. 10.

5) Eusebiu in vita Constantini M. I. t. c. 16.

6) Palma Praelectiones hist. eccl. p. X. pag. 18.

7) I. c. cap. 5.

8) I. c. lib. VII. cap. 16.

„Invetiatur'a“ santului Augustinu despre pricolici.

Precumu in timpurile cele vechi s'au aflatu unii dintre ómeni, cari au crediutu, cá suntu pricolici, asiá si in tempulu nostru se afla unii, cari credu in esistinti'a pricoliciloru; adeca eredu, cá aru fi ómeni, cari prin cevá maiestria se potu prefaca in lupi, cani, cai, pisice, gaine si alte animale, si apoi érasu in ómeni. Cumu cá mai demultu aru fi esistatu pricolici,

sî că sî acumu unii dintre ómeni aru fi pricolici, precumu la alte popóra, spre exemplu germane, slavene sî magiare, asiá sî la poporulu românescu numai necari babe neculte sî superstitiose sî numai unii semi-docti neversati in scientiele adeverate mai credu; éra literatii cei adeverate, carii suntu versati cumu se cuvine in istoria naturala, in scientiele filosofice sî in istoria evenimentelor umane, nu potu decâtu se surida la audiulu, că aru fi fostu candvá sî aru fi existendu sî in tempulu presinte pricolici.

Credintia sî invetiatura acestoru literati luminati cu lumina scientieloru naturali, filosofice sî istorice, privitoria la neesistintia pricoliciloru, e rationabila, drepta sî neinfrangibila; deunde cei superstitiosi sî neculti trebue se imbraiosieze invetiatura celoru invetiati sî versati in scientie, sî se lapede credintia acea desierta, urita, ridiculosa sî contraria legiloru naturei. Pentru că intieptiunea mintei umane, luminate cu factia scientieloru celoru adeverate, ne spune destulu de lamuritu, cumu că omulu creatu dupa tipulu sî asemenarea lai Domnedieu cu trupulu seu facutu dupa legile naturei are o astfelu de fire, încátu acést'a, numai luisi propria, nici prin una maiestria nu se póte preface in natura séu trupu de animalu, in cane, lupu, mitie, sî altele. Ast'a se póte sci sî din experientia, carea apriatu ne aréta, că precumu trandafirulu celu frumosu nu se póte stramutá prin maiestrie umane in urtica, scaiu séu alta planta de natura diversa, sî precumu ieulu codrilor sî desierturiloru nu se póte prin maiestria umana stramutá in filomela séu alte paseri, ce cu canteculu loru armoniosu desfatéza pe caletori: chiaru asiá prin maiestria umana trupulu omului in contra legiloru naturei nu se póte stramutá in trupu de animalu.

Candu e vorba de atari superstitiuni sî asertiuni unii reu versati in scientiele teologice, filosofice, istorice naturali, sî ale istoriei evenimentelor umane, parte in buna credintia parte din malitia se provóca la intemplarea lui Nabuchodonosoru, regelui Asiriei, despre care se serie, că in tempu de 7 ani a traitu că animalele in campu sî prin paduri; se provóca la vechiulu scrietoriu romanu Varone, care serie, că faimos'a bosconitoria Circe pe sozii eroului Ulise i-a prefacutu in animale, sî că Arcadii persecutati de nenorocós'a sórte, trecundu peste unu lacu, s'au prefacutu in lupi, carii déca nu traiáu cu carne umana, dupa 9 ani reinnotandu peste acelu lacu, éra se faceáu ómeni; acelasi scrietoriu mai díce, că unu omu, anume Demaenetu, gustandu din sacrificiele Arcadiloru, s'a prefacutu in lupu sî dupa 10 ani éra s'a facutu omu sî s'a produsu in jocurile olimpice; se provóca mai incolo sî la scrietorii vechi, Herodotu (l. 4. c. 105.), Pliniu (l. 8. c. 34.), Pomponiu Mela (l. 1. c. 2.), carii scriu in istoriele loru, că unii se prefaceáu in lupi sî apoi érasu in ómeni: mai aducu pre urma inainte sî pe Licaonu, regele Arcadie, despre care se serie, că s'a prefacutu in lupu.

Insa aceste provocari nu potu se facea nici unu pricoliciu, nu ne potu convinge despre stramutarea

unoru ómeni in animale; pentru că naratiunile de la scrietorii citati nu suntu constatate istorice, ci ele suntu basate numai pe vesei povesci, pe fabule babesci, cari fabule parte suntu nascute de acolo: a) că la popóra-le cele vechie sî mai alesu la scrietorii poetici ómeniloru tirani, desfrenati, periculosi, moralmente monstruosi, se atribuiáu insusiri de animale, de lupu, de vulpe, de cane sel., precumu sî asta-di spre exemplu pe cei astuti i numescu vulpe, pe cei tirani i numescu lupi, cani, tigri, pe hebeci i numescu asini, sî altele; b) acele fabule mare parte suntu nascute sî de acolo, că multi fiindu in bóle melancolice, si-intipuiáu sî se credeáu pe sene a fi lupi, cani, boi; precumu sî Nabuchodonosoru, regele Asiriei, care in morbulu seu perdiendu-si mintea s'a crediutu pe sene a fi bou, sî 7 ani a traitu pascundu cu animalele (Daniel. 4. 30); precumu sî Licaonu, regele Arcadie, care nebulindu s'a crediutu pe sene a fi lupu; precumu recunósce sî Burmann in animadversiunile facute la istoria lui Horatiu Turselinu (libr. 1. c. 9. pag. 57. in ms.), producundu astfelu de intemplari nascute din nebulia, s istoria mai recenta inca ne aréta, că unii smintiti de minte s'au crediutu pe sene a fi imperati, a fi cu trupu de glasia, de unsóre, a fi cu trupu de animalu, sel.

Pentru strafomarea ómeniloru in animale unii stau inainte sî cu s. Augustinu, din alu carui opu „Despre cetatea lui Ddieu“ mai decurendu se aduse in „Famili'a“ intr' unu tractatu despre obiectulu nostru urmatoriulu pasagiu din cart. 18 c. 17: „Pre acesti-a i-am vediutu adeseori a se face lupi sî a se ascunde in paduri.“ Acestu pasagiu estmodu citatu nu póte avé nici una valóre; pentru că acestu pasagiu nu se afla in ast'a forma in cartea santului Augustinu. S. Augustinu in opulu sî capulu citatu nu serie, că a vediutu ómeni prefacundu-se in lupi, ci că despre muierile stabularie séu prostituate ale unei regiuni a Italiei a auditu, că ele dandu veninu pusu in casiu caletoriloru, i prefaceáu in animale, cari apoi éra se strafomáu in ómeni. Apoi nici din acestu locu alu santului Augustinu nu se póte sprigioní strafomarea ómeniloru in lupi, ori asertulu, că acestu s. doctoru ar' fi crediutu sî nutritu acésta superstitiune; pentru că s. Augustinu vorbindu aici despre strafomarea pe audiu basata a ómeniloru prin casiu muieriloru stabularie, in loculu citatu togmá serie, că nu crede, cumu că corpulu umanu s'ar' poté prin poterea séu maiestria demoniloru stramutá in animale, sî stramutarea ómeniloru in animale o atribue fantasiei; ba aduce inainte sî pre unu omu, anume Prestantiu, care omu spuneá, că s'a intemplat, de tat'a lui a mancatu din casiu celu veninatu sî a jacutu in patulu seu adormitu cá mortu, de nicidecátu nu se poteá tredí, sî că dupa câteva díle s'a desceptatu sî că nesce visuri enará, că s'a facutu calu, sî cu alte animale sberá dupa mancare, sî acestea lui i-se vedeáu cá visuri numai. Totu acestu s. parinte in l. 18. c. 17. strafomarea soziloru eroului Ulise (memorata sî la Virgiliu in eclog'a 8. versu 70.) in lupi o atribue lucrarii fantasiei, sî stramutarea soziloru lui Diomedu in paseri inca o ascrie insielatiunei, sî

dice, că paserile acele, despre cari scriu poetii, că suntu formate din soții lui Diomede, suntu aduse din alte locuri la loculu, unde unde e templulu redicatu in onórea lui Diomede.

Din tóte aceste destulu de chiaru se póte vedé, că din loculu l. 18. c. 17. alu s. Augustinu despre cetatea lui Ddieu (in Patrologi'a edata de Migne tom. XXI. publicatu) nu se póte aretá, cumu că unii ómeni s'au straformatu in corpu de animalu, sí cumu că s. Augustinu ar' fi crediutu straformarea ómeniloru prin cevá maiestria in animale.

Mai adaugu in fine sí acea, că Ddieu cá atotpoterieu, cá Domnu supremu alu naturei, póte, déca vré, se stramute trupulu ómeniloru in animale, cumu recunósce sí s. Augustinu in l. 18. c. 17., unde dice, că trebue se credemu, cumu că Ddieu atotpotintele póte face tóte, câte voiesce; insa din istori'a evenimenteloru umane nu se póte de feliu probá acea, că Ddieu ar' fi prefacutu aieve trupuri umane in trup ri de animale, sí nici acea se póte probá, că Ddieu ar' fi datu unoru ómeni potere de a se poté preface in trupu de animale. Deunde avendu aceste adevaturi inaintea ochiloru, cu tóta poterea combatemu credinti'a desiérta despre esistinti'a pricoliloru, sí trebue se o combatemu in poporu cu tóta poterea cuventului, sí se-lu convingemu despre defectulu a orice temeiu pentru atari imaginatiuni sí pareri; nu mai puçinu intarimu, că provocarea la s. Scriptura séu la cãrtile s. Augustinu, spre a vré aretá in aceste documente venerande urme de ale superstitiunei cestiunate, e cu totulu gresita.

G. Popu, canon.

Unu documentu istoricu basericescu.

(finea.)

In possessione Czélna templum antiquum unitum, semper uniti pacifice possederunt ad a. 1760. 9. Aprilis¹⁴); tunc privatus est unitus parochus templo et ejus beneficiis omnibus; anno autem currente, die 23. m. Maji etiam parochiae domo ejectus; ut restituatur, impetravit resolutionem, nescitur qualem finem sit sortitus; in s. unione perseverat parochus Popa Alesandru, reliqui defecerunt auditores.

In possessione Boros Botsárd templum antiquum unitum, restauratum a pagensibus, semper pacifice uniti possederunt; a . . . ro 1760. 9. m. Apr. occuparunt a s. unione, parochos omnibus beneficiis ecclesiasticis privarunt; in s. unione perseverat parochus Popa Ioan, ejectus e domo parochiali; de fide popae Iacob dubitatur, residet in domo ecclesiae.

In possessione Királypatak templum recenter aedificatum industria parochi et pagensium adjutorio, accedente etiam eleemosyna generalis synodi, et hinc inde adjuvante etiam loci archidiacono, quod dein benedixit et uniti semper pacifice possederunt ad a. 1760. 23. Apr.; tunc privato unito parochio templo et beneficio stolae, schismaticum introduxerunt, in domo autem parochiae est et fundum ecclesiasticum externum possidet; in s. unione perseverat Popa Georgie parochus¹⁵).

In possessione pagi Karakó locus pro templo assignatus est ex mandato excellentissimi d. commendantis . . . ¹⁶), aedificatum est cura et industria archidiaconi uniti Demetrii, quod et benedixit; pacifice possederunt uniti ad a. 1760. diem 23. Maji; tunc parochi uniti privati sunt templo et ejus beneficiis, Popa Vasilie e domo parochiali ejectus, quam ipse proprio labore aedificaverat, de facto solvit taxam pro fundo, in quo habitat; in s. unione perseverant: P. Marian parochus, P. Vasilie, P. Toader.

Pagus Gibor defecit a s. unione a. 1760. 16. Apr., quo tempore uniti parochi P. Man et P. Kiran templo et ejus beneficiis privati, ex domo parochiae ejectus P. Kiran, alter taxam tribuit propter fundum colonicalem.

Pagus Felső Gáld defecit a s. unione a. 1760. 24. Decembr.¹⁷); unitus parochus templo privatus, quod illius avi et atavi fundarunt et condiderunt, et consequenter ad modernum parochum restaurarunt, et modernus multum expendit pro restauratione altaris et pavimenti; in s. unione perseverant: parochus P. Kratsun, Praesa Ioan spanus dominalis, Praesa Marian, Bolte Iliaszka vidua, Bolte Vaszi, Bolte Nicolae, Ankutza Makavei, Balas Mihaila, Balas Ioan, Balas Matsinik, Balas Ioanyaszka vidua, Mihaiu Ioan cantor, Mihaiu Mihaila aedilis; reliqui etsi defecerunt et non audent se declarare ob tentationes et impetitiones Sophronii, exemplum cantoris Alsó-Gáldensis Popae Georgie videntes, verumtamen multi redirent iterum, si parochus restituatur unitus, ut possint omnibus sacramentis et cerimoniais ecclesiasticis frui, uti et ecclesiastica sepultura¹⁸).

Pagus Csáklya defecit a s. unione 1760. die 8. Maji; templum lapideum, ab episcopo Theophilo aedificatum, consecratum; violenter occuparunt neoschismatici, parochos vere unitos P. Demetrium et P. Petrum e domibus parochialibus ejecerunt potentiose, quorum alterum iterum restituerunt, alterius vero domum proprio et gravi labore exstructum dissiparunt¹⁹), dotes ecclesiae seu fundos omnes ab antiquo ab unitis collatos et possessos occuparunt schismatici. In s. unione perseverant parochi P. Dumitru, P. Petru, P. Georgie, P. Dumitru jun.

In oppido Benedek fundum pro templo assignavit excellent. d. episcopus Sorger, parochus aedificavit, unitus archidiaconus benedixit, et ad a. 1760. 20. Augusti possederunt, tunc occuparunt non-uniti ab unitis; p. in proprio fundo residet, sed dotes ecclesiae omnes occuparunt schismatici; in s. unione perseverat p. P. Ioan, reliqui defecerunt.

In possessione Mindszent pagenses cum parochio defecerunt a s. unione a. 1760. in Aprili.

Pagus Alsó-Gáld defecit a s. unione 1761. 30. Augusti²⁰); templum antiquum lapideum restauratum ab illustrissimo d. l. b. Adamo Kemény catholico, et benefactoribus Bertse et cantore P. Georgio; post schisma occuparunt ab unitis, parochum P. Stefan in s. unione perseverantem ad mortem percusserunt, domo parochiali ejecerunt; cantorem P. Georgium comprehendentes, vinctum Zalátam deduxerunt ad Sophro-

nium, ubi amare est flagellatus et martyrium passus, dentium erutionem, incarcerationem etc.: in s. unione perseverant P. Stefan parochus, P. Georgie cantor; laici: Morar Pavel, Ilie Georgie, Ilie Petrik, Ilie Marian, Mladin Ioan, Mladin Mihaj, Gliga Ioan, Moldovan Badi, Moldovan Ioan, Krisan Toader, Mika Belgradiana, Kele Toader, Moldovan Vaszi, Teszkari Irimie. Moldovan Mitre, Sortz Ioan, Sortz Ilie, Udre Szimion. Nikula Toader iudex dominialis, Ilie Ionutz, Tode Onye, Trufas Szimion iudex pagi, Trufas Onul, Trufas Nutzul, Sutan Onutz, Suts Ioan, posteritas Gliga Prekup.

Ad possessiones Ampoitzza, Totfalu, Metesd, Gaurany, Pojana, Preszaka, adire non iudicant consultum, nisi gratia et potens protectio Excellentiae et Illustritatum Vestrarum accesserint, ut discernantur uniti ex non-unitis; verum si compellerentur turbatorum coriphæi et quilibet securus ab eorum insolentiis esset, sunt et de facto qui s. unionem profiterentur, ut mihi a fide dignis sincere relatam est, quod et in ipso fiscali oppido Zalatna sint vere uniti, sed non audent se declarare.

(Punctulu acest'a fiindu scrisu pre fractulu dea drépt'a, pre celu dea stang'a stà: Ulterius investigare non potui ob metum, restant eatamen, quae prius nota fuere, hic demisse referre volui; si continua:)

In possessione pagi Ampoitzza templum antiquissimum, a quo esset aedificatum ignotum, modo recenter amplificatum ex pio legato Ioannis Belgradian; ab unitis pacifice possessum, donec a. 1760. defecissent a s. unione; Popa Medra permanente parocho; dotes habet fundum internum et externos, quos possident deficientes.

In pago Totfalu templum lapideum recenter aedificatum ab unitis pagensibus, pacificeque possessum ad a. 1760., quo deficientes a s. unione templum etiam usurparunt una cum dotibus suis.

In pago Metesd templum ab unitis conditum pacificeque possessum ad a. 1760., quo deficientes a s. unione templum cum dotibus suis usurpant, quas contulit excellentissimus dominus terrestris.

(Pana aici pre fractulu stangu, si cu protopopiatulu Albei-Caroline se finesce; ce urmèza, e descrierea celoru trei foi întorse amintite mai susu, si fòia finale cu descrierea Zalatnei, cu conclusiunea protocolului si subsemnarea lui.)

Conscriptio districtus archidiaconalis Bisztrensis e comitatu Albensi. Oppidum privilegiatum Abrudbánya, templum in oppido antiquissimum, a quo sit conditum ignotum est; amplificatum, turre aedificata cum praetiosissimis campanis, et restauratum ab unitis, benedictum ab archidiaconis unitis ex delegatione illustriss. domini episcopi dioecesanis; semper uniti pacifice possederunt, anno autem 1760. ipso die pentecostes Sophronius impostor invasit potentiose et ab unitis occupavit, dotes ejus . . . ex utraque parte domus eccles. . . in quibus cantores, ludimagistri et aeditui residebant, et erat hospitium episcopale, cum ibidem commoraretur aut visitabat, item stampae contusoriae, mola frumentaria et prata foenilia a nobili

Demetrio Dsurka et Thoma Szimio jobagio fiscali unitis pie legata et confirmata ab excelsa aulica camera, quorum literalia instrumenta exstant apud dd. curatores Demetrium Ratz et alterum Demetrium Dig nobilem. Et beneficium Dolgotiae ab eadem altefata camera unitis parochis collatum . . . tempore occupa . . . beneficiis templi parochi privati sunt. In s. unione perseverant parochus P. Alesandru, cantor P. Nicolae, curator Ratz Demeter, aedit. Tobias Ilie, David Aftan, nobilis Ranta Gavrilă, n. Ranta Iosif, n. Pandor Ilie, P. Vaszilie, Druma Ioan, Szöts Adam, Szumutz Nicula, Popp Szimeon, Thomas Dumitru, Thomas Luka, Tuka Petru.

In ambitu territorii Abrudbanyensi Veres Patak fundus ab amplissimo magistratu Abrudbanyensi pro unitorum ecclesia assignatus est, ut ipsaemet collationales actu testantur; ab unitis, praesertim Váradi Petro fundatore,²¹⁾ Pavel Marian, Giula Dsurds, Dib Medrea aedificatum, e delegatione domini episcopi Pataki dd. archidiaconi benedixerunt, semper uniti pacifice possederunt, inauditum schisma fuit, ad 1760.;²²⁾ tum Sophronius cum sibi sequacibus multa falsa contra s. unionem libere promulgando, boni uniti defecerunt, templum ab unitis violenter eripuerunt. Dotes ecclesiae sunt: domus parochialis cum adjuncto sibi prato, stampae contusoriae et prata foenilia a nobili Demetrio Dsurka, Lupe Akim, Pavel Gavrilă, Dib . . . Toader Ioan, vere unitis, collata, ut litterae contractuales manifeste testantur, gaudet . . . sicut Abrudbanyensis . . . in unione perseverant parochi P. Alesandru Aaron, P. Alesandru, P. Adam, P. Petru cap., P. Nicolae cantor, Theodor cantor, Valipan Ioan aedilis, Szöts Adam sen., Tsora Todor, Mihaile Onutz, Katalina Onutz, Igna Toader, Tobias Ioanel, Tobias Ilie aedilis, Szöts Adam jun., Pop Vaszilia, Pandor Ilia nobilis, Ranta Gavrilă nobilis, vidua Ranta Georgie, Nan Iános, Nan Samuel, Csenusa Gavrilă, Tarlaon; essent plures, sed ob metum schismaticorum non audent se declarare.

In territorio Abrudfalvensi, loco Czernitza vel Csuriháza dicto, templum recenter ab unitis erectum, ab archidiacono benedictum, pacifice ad modicum usque tempus possessum, donec defecerunt a s. unione, parochus P. Adam in s. unione perseverante. — (Mai inderetu in aceste foi se mai afla semnatura numele acestei comune:) In s. unione perseverant in filiali templo Csernitza, P. Koroï, P. Adam cum familia 6, Szikoie Georgie benefactor cum familia 5, Szikoie Petru, Floriana Tutza, Mariucza Georgie, Marinka Simedrana, Rahila Tiaszk, Gavrilă Urszul, Kratsun, Ioan, Nede, Maritza, Onutz Petru, Ioan Kratsun filiae duae, Hanes Szimion, Simedrana, Szimion Dumitru, Popa Gavrilă, Ioane Ioan 2, Szimziana cum 3 filiis, Opoida Szav, Ioan Stefan, Avram Petru Flore, Medre Szamfira, Mariutza Ioszana, Bidiga Gavrilă, Nicula Flurie, Ilie Ioane Mariutza; omnes personae 61.

In possessione pagi Butsum templum a quodam nobili unito Makavei Georgio fundatum, aedificatum et dotatum, ab illustriss. d. episcopo dioecesano mō-

derno consecratum; verum nunc deficientes a s. unione, schismatici occuparunt 1760.; in s. unione perseverat parochus P. Kostandin, nobilis Makavei Makavei benefactor cum Makavei . . . piae memoriae Dsurka Onutz sine semine deficiens, ante obitum, in sui memoriam et aliorum defunctorum bonum, ex suis acquisitis partem ecclesiae unitae testavit.

In territorio eodem Vale Alba dicto, templum ab unito parocho P. Ioanne aedificatum, semper ab unitis pacifice possessum, ad modernum usque tempus; nunc defecerunt una cum parocho parochiani. In eodem territorio La Munte templum recenter ab unitis aedificatum . . . ab illustrissimo d. episcopo dioecessano moderno . . . deficientes . . . ejecerunt.

In possessione pagi Bistra templum lapideum e fundamento a r. d. archidiacono defuncto ejusdem districtus aedificatum, ita a moderno illustrissimo d. episcopo consecratum, depinctum, pacifice ab unitis possessum, donec anno elapso deficientes a s. unione pagenses multi templum occuparunt, parochos unitos templo privarunt ejusque beneficiis; in s. unione perseverant parochi: archidiaconus I. Aaron, P. Aaron Apostolus, Popa Georgie.

In possessione pagi Topánfalva templa quatuor a pagensibus aedificata, semper ab unitis possessa, benedicta et consecrata; deficiente defacto plebe ab unione, occuparunt omnia schismatici; in unione perseverant P. Gligorie, P. Georgie, P. Petru; ex laicis Muntya Toader.

In possessione Kis Aranyos templa quatuor a pagensibus unitis aedificata, consecrata vel ab episcopis vel eorum delegatione ab archidiaconis, semper pacifice ab unitis cum maximo populi applausu possessa, donec a. 1760. deficientes a s. unione, schismaticorum erroribus intricati templa etiam occuparunt, pulsis unitis parochis; in unione perseverant P. Mihaila, P. Georgie senior, P. Ioan senior; de reliquis non certi constat cum ipsi . . . jam fere ab anni . . . cursu domo exulare sum coactus.

(In altu locu pre o alta fóia mai stà:) In inelyto c. Albensi pago Kis-Aranyos in inferiori ecclesia penes s. unionem perseverant, Gligor Mit. 7, Vaszi Dumitru 13, Tomus Dumitru, Tomus Toader, Tomus Gligorie 7, Tomus Filip, Tomus Gligorie senior 8, Trifi Vaszilie 8, Onyetz Mihaila, Morar Petriasza 8, Morar Onutz 3, Morar Dumitru 7, . . . lesa Vaszillasza 7, Gligor Georgie 7, Gligor Vaszilie 6, Ignat Urszan 3, Marta Todor 6, Trifon Petru 5, Trifon Pask 5, Trifon Nikula 4, P. Gavriela 8, P. Ioan 5, P. Georgie 4. — (Totu in acestu locu mai stă:) In territorio Nyagra Tolka Maria 3, Tolka Dumitru 5, Peteleu Szimion 2, Peteleu Toma 3, Peteleu Onutz 2, Peteleu Kosztan 3, Stan Petru 4, Avram Dan 2, Avram Todor 8, Sztan Nikula 3, Sztan Ioan 5, Sztan Petru 4, Tolka Petru 6, Tolka Dumitru 3; deficientes a s. unione Dants Onutz 2, Dants German 4, Dants Irimie 4, Sztan Petru 2, Dodal Ioannes 4.

(Pre una față de fóia din cèle trei stà:) In possessione pagi Nagy Aranyos templa septem, (mai

multu nemica; pre față cea-alalta stà:) In possessione pagi Muska auditores Popae Gavriela Boteszkul, Ignat Kirila, Lazar Georgie, Bota Szimion, Man Szimion, Horga Vaszilie, Man Iszpasz, Talak Flore, Marian Petreasza et Petru, Stefan Mariutza, Petruz Paraszka, Luka Todor, Opre Paraszka, Petruzta Ruszanda, Ignat Onutz et Ioane, Ignat Angilia, Czirk Szamfira, Man Nyede, Burian Ioane, Marian Georgie, Marian Nyede, Talak Irimie, Talak Onitza, Petruzta Matsinika, Man Ioane, Man Ilie cum Aniszia, Ioane Man, Gligorie Petka, Burian Petru, Mika Szamfira, Vaszi Nicula, Angilie Matsinik, Szurd Paszk, Szurd Nicula, Floare si Petka, Nicula . . . Stefan, Todor Petruz, Lazar Ana, Matej Ahimie, Czirk Georgie Mariutza, Man Florie, Man Prekup, Fonoase Ilona, Fonoase Toma cu Angilie, Horga Angilie, Petruzta Mariutza, Man Todor, Ignat Petru ku Marie, Popa Onutz ku Paraszkie aed.; hi in s. unione perseverarunt, et etiam deinceps perseverabunt, dummodo restituatur ecclesia; hanc veram et genuinam relationem facimus nos humiles Graeci ritus uniti parochi possessionis Muszka.

(Pre fóia din urma a protocolului stà:) In dominio Z a l a t n e n s i, praesertim in ipso oppido, sunt omnino etiam ex laicis, qui adhuc occulte perseverant in s. unione; sed invalescente schismaticorum et turbatorum numero, et propter externum ecclesiae cultum et conversationem, s. unionem profitentes non audent se declarare; sed si prius malefactores refrenarentur, ut in tantā persecutione non sint, et etiam falsa Sophronii doctrina, quam adversus unitos sparsit, detegeretur, et dd. officiales si haberent solidos ordines ab excelsa commissione aulica ad conscribendum unitos, templaque cum omnibus beneficiis restituerentur secundum patriae et ecclesiae leges, pauci in contumaciā manerent, sed major et melior pars rediret ad s. unionem iterum. (La margine stà:) Vere unitus Popa Petru, P. Georgie, P. Szimion, P. Kosztandin, P. Moitze, P. Toader, P. Petru; defecerunt P. Kosztandin, P. Ianko; (apoi continua:)

Appropinquante autem ad has partes excelsa commissione, supplico humillime, ut accedat gratia et potentissimum patrocinium Ex. C., ut possim tunc cum securitate uberius investigare, ut relationem facere non sit serum;—humillimus servus et cap. P. A l e x a n d e r A a r o n de Bisztra m. p., districtus ejusdem archidiaconus G. ritus unitus.

14) La altu locu stà: in Majo.
 15) Aiure se dice: dubitatur etiam de parocho P. Georgie; si mai la vale: filium popizari curavit apud schismaticos et cum illo residet.
 16) La altu locu stà: Stainville.
 17) Intr' altu locu stà: 12. Decembris.
 18) In celu-alaltu tectu se mai adauge: parochus residet in fundo proprio et retinet fundum ecclesiasticum internum; templum rurale „intra Galde“ etiam illud unitum, sed defecerunt parochiani cum parocho a s. unione a. elapso 1760.
 19) Intr' altu locu: P. Demetrium percusserunt, Popae Petru domum dissiparunt, templo ejusque beneficiis privarunt.
 20) Aici anulu e smântitu; trebue se fia 1760, ce se explica si din casulu memoratu mai susu la Felsö-Gáld; protopopulu investigatoriu cu buna séma investigandu in 1761, ce din mai multe locuri se póte conchide, din neobservare a semnatu acestu anu.
 21) La altu locu mai stà: ex reformato converso.
 22) Intr' altu locu stà: Dominica . . . costen.

Ôre crestinismulu a restornatu vechiulu imperiu romanu?

(finea.)

Unu istoricu germanu din dîlele nôstre face acea observare, cã poterea militaria a Romaniloru celoru vechi, a acestui adevèratu „poporu in arme“, erã cu atãtu mai impunetòria sî mai teribile, cu cãtu fiacare medulariu alu armatei, apartienendu de cetatianimea romana, aveã deplin'a conscire a detorintiei sale; fiacare scieã, cã se lupta pentru Lari sî Penati, pentru patri'a sa, pentru caminulu propriu. Observa mai de parte, cã adese celu ce in cutare resbelu fusesse beliduce, tribunu militariu sel., dupa constitutiunea republicei romane, in resbelulu urmatoriu se intemplã se sierbésca numai cã simplu legiunariu gregariu, incãtu la casu de lipsa sî cea mai mica parte de trupa poteã se aiba conducatori intiepleti sî esperti. Adeca cu bravur'a sî patriotismulu erã impreunata intieleginti'a.

Asiã a fostu acést'a la urdirea Romei sî sub republica. Insa cãtu de tare se schimbara tôte aceste cãtra finea republicei sî in tempurile urmatòrie! Pre tempulu resbeloru civili pasiunile desfrenate sî interesele egoistice forméza armate de sclavi sî mercenari, cu ajutoriulu caror'a descendintii vechiloru patrioti romani se maceléza unii pre altii cu miiele. Aceiasi descendinti corupti sî degenerati dejã pre tempulu lui Augustu intr' atãt'a se infiorãu de servitiulu militariu, incãtu spre a-lu decliná si-taiãu degetele manei drepte; sî atari mutilãri séu ciungariri se nu créda cinevã cã au fostu sporadice sî singurite, ci fòrte dese, asiã cãtu trebuira se se aduca legi apriate sî rigoróse incontr'a loru, (v. Sveton. in August. c. 27.) Dar' reulu nu se corege, ci progreséza. Amianu Marcelinu in cartea 15 c. 12 face dejã desclinare intre Galii belicosi sî Italianii efemeiati; asiadara chiaru contrastulu epoei lui C. I. Cesare sî alu tempuriloru de mai inainte. Cincispradiece ani mai in urma imperatulu Valentinianu intr'o legiuire indreptata cãtra prefectulu Galiei e constrinsu a dispune, cã atari desertori lasi, cari in totu modulu cercãu a elude legea servitiului militariu, se se ardia de vii, (cod. Theod. l. 7. tit. 13. leg. 5.) Cãta decadintia! Cine se mai recunósca in Romanii acestei epoe, in acesti lasi, fricosi sî degenerati, pre Romanii cuceritori ai lumei?!

Fost'au ceidreptu sî sub imperati in respectulu acest'a cãtevá esceptiuni pré laudabili; fost'au chiaru sî restempuri mai scurte, cã cel'a a lui Traianu, alu Antoniniloru scl., in cari se pareã, cã vechiele vertuti militari sî cetatianesci romane reinvia, cã imperiulu se impoteresce sî latiesce, cã acvil'a romana si-recapeta sborulu seu anticu. Dara aceste se potu privi cã intrevalurile lucide in nóptea suferintieloru unui greu morbosu. Preste totu insa pre tempulu ivirei crestinismulu vedemu cu alte impreuna sî vertutea sî disciplin'a militaria din ce in ce totu mai tare decadiendu. Spre adevèrirea asertului nostru potère-amu provocã, prelanga faptele mai susu memorate, inea sî la dese revolte ostasiesci, la despotismulu militariu celu fóra

margini sî parechia alu pretorianiloru, sî la alte asemeni. Ne marginimu insa a mai alegã singuru numai unu evenimentu, neindatinatu sî straordinariu in armate, dar' carele se intemplã cu tôte aceste in óstea romana din tempurile cestiuante.

Observaramu adeca maisusu, cã in artea militaria Romanii cei vechi o dusera la o perfectiune de modelu pentru tôte tempurile. Cãci ori cãtu s'au schimbatu de atunci incóce sî se mai potu schimbã sî perfectiunã armele diverse, disciplin'a insa militaria, strategic'a, evolutiunile belice, in punctele loru fundamentali porurea voru remané totu cele practisate de Romani. Disciplin'a acésta faceã din fii Romei osteni cã acei-a, cãtu in lume n'aveãu parechia. Osténulu romanu erã dedatu a suportã cu inlesnire strapatiele cele mai grele, a face mersuri de cele mai fortiate sî oboitòrie cu o armatura sî sarcina asiã de grea in spate, sub care unu soldatu din trupele ajutatòrie ale altoru ginti nici nu se poteã misicã din locu. Dara cumu se poteã Romanulu? Se poteã in urm'a unui exercitiu asiã de indelungatu, incãtu legiunari in alu optule anu alu servitiului loru militariu, dupa impartasire la diverse espeditiuni sî cu glori'a mai multoru invingeri reportate, se priviãu inea totu numai de recruiti inceputori; se poteã prin exercitiu asiã de continuu, incãtu „castrele romane cã se graimu cu Iosefu Flaviu (de bello Iudaico), numai prin acea se destingeãu de unu campu de batalia, cã in celea nu se versã sange.“

Insa de ce cumplita decadintia dãmu sî pre acestu terenu sub imperiu! Anume Vegetiu (de re militari l. 1. c. 10.) ne naréza, cã legiunarii nu mai voiãu, pentru cã din caus'a nedisciplinei sî nedeprinderei nu mai erãu in stare, se pórte monturulu ostasiescu sî armatur'a cea grea de mai inainte, sî asiã vrendu nevrendu li-se iertã a depune scutulu sî coifulu. Armele cele grele ale predecesoriloru, sabi'a cea scurta cu dóue taiusiuri sî pilulu infricosiatu, cari cucerira lumea, acumu nu mai erãu de man'a cea debila, enervata sî amortita a legiunariului. Astfelu legiunile nescutite, cu capulu sî pieptulu espusu sagetiloru inimice, sî deci tremurandu de frica, mancãu batãi preste batãi din partea Germaniloru, Gotiloru sî a altoru popóra barbare. Desonórea numelui romanu sî daun'a imperatiei impintenara pre urmatorii lui Gratianu, cã se incerce a reintroduce in armata vechi'a disciplina sî armatura. Indarnu. Ostenii efemeiati sî molesiti nu mai voiãu se se apere nici pre sene, cu atãtu mai puçinu se apere statulu.

Se facemu o recapitulare sî se inchiaiãmu.

Spre a respunde întrebarei puse in fruntea acestoru síre adusemu in cele precedinti cãtevá date despre starea familiei, justitiei sî óstei romane in tempurile, cari precesera au urmara nemidiulocitu ivirea religiunei crestinesci. Façia cu aceste respunsulu, credemu, nu e greu. Imperiulu romanu s'a restornatu pre sene insu-si prin coruptiunea, carea s'a fostu incuibatu in tôte ramurile viatiei publice. Ast'a a o stavili sî corege ar' fi potutu-o numai o potère supranaturala, precumu o posiede crestinismulu cu misteriele

sale atât de adunci, dara atât de corespunzătorie naturii și indignităților omenesci.

Religiunea creștină a proclamat libertatea individuale și egalitatea tuturor oamenilor, din care principiu urmează cu consecință cea mai frumoasă și mai logică libertatea națională, egală îndreptățirea naționalităților diverse. Și în acestu respectu nu se poate nega, că creștinismul încă a contribuit ceva la finală respire a temelieilor imperiului despoticu romanu. Totu asemenea servitiu va face el și preve-nitori, încetu pre încetu stergundu cu totul său celu puțin micșorându despotismul; deorace guvernarea despotica a poporilor și principiile creștine așa nu se unesc, cumu nu se unesc focul cu apă. Căutați în statele despotice mai deamănuntulu viața celor de la putere și ve veți convinge, că creștinismul celor mai mulți dintr' insii e numai o mască. Căutați mai serios și mai profund după buza reului, pentru care unele state constituționale moderne nu-si afla stare și asediare, și veți afla cauză acestei jacunde în departarea de la principiile sante, ecuitabile, juste și fericite creștinesci, de la spiritul creștinismului.

Nu se poate însă de alta parte nega nici aceea, că pre tempulu apariției creștinismului, imperiulu romanu, cumu veduram, sementă multu cu unu arbore rosu și mancatu în intestinele sale de viermii a totu felulu de corupțiune. Dara cu această nu vomu nicidecât a sustine în acelu întelesu teoriă imbetranirii poporilor, gintilor și societăților, după cumu seiea această de comune. O ginte său societate omenescă, fiindu persoană morale, nu imbetranesc și apune decâtu numai atunci, candu ea nu mai posedă nici atâtă tară morale, câtu se se reulega și îndrepte. Se ne esplicăm prin asemenări. Omulu, că fientia morale, reintându în sene, căpeta putere și reinteneresc moral-minte. Preste ierna natură reîntra așa-dicundu în sene, prin ce căpeta putere spre a reinteneri în dulcea primăveră. Analogu stă lucrulu și cu viața poporilor.

Ci pre lume nu esista o alta putere, carea se fia în stare astfelu, că relegea creștină cu misteriele, preceptele și observanțele sale, a mișloci o atare reculegere și îndreptare precumu a unui individuu singuritu, așa și a unui poporuu întregu. „Tramite-vei spiritulu teu și se voru crea și vei înnoi fața pământului“, profeti psalmistulu regescu (ps. 103, 30), și profeti lui va remane adevărata până la finea secliloru. Creștinismulu din oameni desfrenati și pierduti a facutu santi, din ginti molipsite și decădute poporă vigorose și brave, din barbari feroci națiuni civilizate. Chiaru și în privința imperiului romanu potemu afirma, că după ce această se descompuse său începuse a se descompune în varie părți, relegea creștină devenindu chiaru pre atunci recepțu, recunoscută și liberă, în-sufă acelu părți o nouă viață și putere, și le chiamă la o nouă esistență glorioasă.

Se scrutăm dreptăcea și noi mitologia dacoromana; ea va fi fără îndoială o lucrare de pretiu pentru literatură noastră jună; reminiscențele istorice din mitologia strabună, precumu au contribuit în trecut.

asă voru contribui negreșitu și de aici înainte în mersul puterii lor la consolidarea vieții noastre naționale. Se cultivăm cu zel neobosit și cele-alalte științe, pentru că se scapăm de blastemul trecutului nostru, de ignoranță. Dara în toate se ne conducem de compasulu adevărilor eterne ale santei religii creștinesci.

Numai condusi de acestu compasuu siguruu vomu pot evita pericolulu, de a cadă în vultură falsității teoriilor și parerilor, și deci a viciilor și fărâșelilor unui nou paganismu, în jugulu carui-a vedem că trage o bună parte din societatea europeană „civilizată“, și care amenință cu mari catastrofe societatea europeană; pentru ce ore? pentru că această multu puțin a aruncatu de la sene compasulu neînșelătoriu al creștinismului. Numai condusi și pătrunși de cerșă și salvifică doctrina a Domnului și Ddieului n. I. Christosuu vomu potă lucră cu succesulu doritu pentru revindicare drepturilor cuvenite bunei noastre națiuni romane. Afară de această base — se ni-se ierte convingerea — noi la mai multe opintiri de ale barbatilor nostri conducători până acumuu n'amuu vedutu și nu vedem altă, decâtu împerechiări continue, egoismu mârșiauu, inimizități adese inversiunate, și în fondu venări mai bine său mai reu mascate de interese personali. Pentru că lapedându-se principiulu creștinescu fundamentale „ce tie nu-ti place altui-a nu face“, pre firește se lăpedă împreună și cele-alalte principie morale, și deci nu mai potă fi vorba de adevărata iubire frătească, de virtuți familiare și cetățianesci, de zelu patriotic și național neinteresat; pentru că, repetim, principiile creștinesci sinceru profesate și egala îndreptățirea națională justu și moderatuu concepută — coincid.

Dr. Silasi.

Amvonulu.

Refugiulu creștinului adevăratu în nenorocire este pacea sufletului.

(predica la morți, său, cu pușina modificare, și la alte ocașuni triste).

„De me iubesc cineva, va pădi cuvenitul meu; și Tătu-lu meu lu va iubi pre elu și vemu veni la dînsulu.“ Ioan. 14, 23.

Oh ce nenorocire e, Tr. A., în zile triste și rele a fi creștinu adevăratu, și câtu de demnu este de compatimire nefericitulu acelu, care si-petrece viața în fărâșelii! Până candu ne suriduu toate, dora încă amu potă trăi și fără legile lui Ddieu, și promisiunile precumu și amenințările lui dora le-amu potă încă și deride; dara câtu-ce se întuneca toate înaintea noastră, câtu-ce disparu cele bune ale noastre că frunzi aruncate de vântulu furiosu de toamnă, atunci, oh atunci începem a ne simți debili, începem a crede și în urma a ne convinge, că fără Ddieu și fără ajutoriulu lui cerescu nu potemu esista.

Și ve întrebă, cine este în stare se-si întipăia așa numai în minte torturile impiului, cari lu tortură după ce si-a cunoscut pușinatatea simțurilor sale, a acelu simțuri, pre cari le-a adoratu că pre Ddieu și caror a se vede cădiutu viciu? Ce va fi din omu în diu a ceea, candu se va simți căși nemicu de mână justă a lui Ddieu? În diu a ceea, candu deodată se voru rapă de la dînsulu avere, faima, onori și amore? În diu a ceea, candu crudă marte i-va luă și le va duce cu sene toate ființele, cari i sunt pretiute și amabili, și-i va lasă numai animă despăcată în bucăți de suferință? În diu a ceea, dîcu, candu

lu-voru inundá deodata tóte nenorocirile, ce i va remane atunci celui impiu si fóradelege? Oh ce grosava, ce infiorátoria este ereditatea lui! Pentru cá traindu fóra Ddieu, nu-i remane decâtu desperarea, care lu-face senucigatoriu; nu-i remane, Tr. A., decâtu man'fa infocata a Ddieului celui dreptu, care i-ascépta sufletulu, cá singuru cu o privire se-lu osandéscá.

Insa luciulu crestinului bunu nu stá asiá tristu. Unu crestinu bunu si adeveratu, care nutresce in sinulu seu o credintia firma, o iubire curata cátra Ddieu, se vina ori si ce furtuna asupr'a lui, rapésca-i tóte, totusi i-va mai remané unu tesauru pretiosu, „pre care nici rugin'a nu-lu strica, nici furii nu-lu potu furá“, si acestu tesauru este pacea sufletului. Nemica nu este mai scumpu, mai pretiosu, nemica nu este asiá de duratoriu, si nemica nu causéza bucuria asiá de mare, cá pacea. Pentru acea si angerii, candu au anuciatu pastoriloru nascerea Mantuitorului, glorificandu pre Ddieu, pace au adusu „ómeniloru cu buna voire“. Dulcele Isusu, candu a vindecatu vre unu morbu séu a iertatu cuivá peccatele, totdeun'a si-a finitu actulu misericordiei divine cu cuventele mangaiatórie: „Mergi in pace!“ Si candu a supriasu pre invetiaceii sei dupa inviare, nu i-a salutat cu ceva cuvente „moderne“, ci cu cuventele fericítorie: „Pace voue“. Éra la despartírea sa inainte de patime éra si pacea le-a lasatu-o cá o ereditate scumpa, cá unu tesauru de multu pretiu, dicundu: „Pacea mea lasu voue, pacea mea dau voue.“

Dara cine este acel'a, care póte posedé pacea cea adeverata aici pre pamentu? Nimene altulu, decâtu crestinulu adeveratu. Pentru celu impiu nu esista pace. „Dísu-a impiulu pace, pace, si nu erá pace“; cáci ea nu esista decâtu numai pentru cei ce iubescu pre Ddieu. Éra crestinulu adeveratu iubescu pre Ddieu mai pre susu de tóte. Iubirea cátra Ddieu i-este conducátoria in tóte faptele lui, iubirea i micioréza suferintiele, i moderéza pasiunile si-i castiga linisceca sufletéscá. De acca díce s. Augustinu, cá „vertutea este o iubire bine ordinata“, si cu totu dreptulu. Cáci cine este in stare a iubi cumu se cade, acel'a este in stare a-si castigá pacea cea adeverata, moderandu tóte poftele neordinante. Asiá au iubitu santii si animele pie propuse nóue spre imitare; asiá au iubitu martirii, si si-au castigatu astfelu potere in suferintia tortureloru crâncene, singura iubirea le-a sustienutu si pastratu inca si ilaritatea su decursulu versárii loru de sange. Pentru acea fórté nimeritu díce s. Scriptura, cá „cine se teme de Ddieu, nu cunósce alta frica“.

Si precumu martirii, asiá si crestini adeverati suntu tari fácia cu ori si ce periclu, suntu ilari si linisciti, pentru cá mangaiatória loru credintia divina le ascuréza unu tesauru mai scumpu si cu multu mai pretiosu, decâtu toti tesaurii lumei. „Cá olivulu frumosu in campu, díce Intieptulu, si cá jugastrulu despre malu am crescutu; cá scorfisíor'a si cá balsamulu mirositoriu, asiá respandú mirosulu placutu. Mi-am intinsu crengile cá finiculu, si crengile mele suntu pompóse si placute. Eu sum mam'a dulce a frumósei iubiri, a cunoscentiei si a santei speme. Veniti toti, cáti ce poftiti, la mine, si ve indestuliti cu fructurile mele. Pentru cá sufletulu mi-este mai dulce decâtu fagurulu, si ereditatea mea mai dulce decâtu mierea“.

Fericitu este celu ce respira mirosulu bunu alu intieptiunei si gusta din mierea dulce a ei, adeca si-castiga credintia, carea i-indulcesce tóte amaritiunile, cá mama i-generéza iubirea si i-nutresce sant'a speme, de a fi candvá partasiu bucurieloru eterne, cari lu-ascépta pregatite de Tata-lu inca de la intemeierea lumii. Unu crestinu indiestratu cu aceste vertuti e liberu de mustrarea consciencei; e liberu de cea mai mare patima, ce póte numai patimí unu moritoriu aici pre pamentu. Nici o greutate nu este asiá de nesuportavera, cá memori'a unei fapte peccatóse; nici unu tonu nu este asiá de infioratoriu, asiá de oribilu, asiá de cumplitu, cá viersulu consciencei revoltate, care nu incéta díu'a, nu nóptea, ci totu mereu striga; „Omule! in óra acést'a si acést'a ai fostu de nemica“. Voiu tacé si pestrece in acestu respectu esemplele cele multe ale senucigatoriloru si voiu

aduce unulu din tempurile mai nóue, esemplulu unui omu nobilu la anima.

In un'a din dílele reci ale lui Noembre din anulu 1776 eráu adunati toti magnatii mai de frunte din tienutul Varvich la contes'a Fani Burg, unde asceptáu pre renumitul medicu dr. Johnson. Asceptara tempu indelungatu si vediendu, cá tempulu tace si trece si mediculu numitu totu nu mai vine, unii se si pregatira de duca, candu servitoriulu deodata anucia pre dr. Johnson. Si intru adeveru dinsulu erá, dara intr'o stare fórté admirabila. Ap'a curgeá totu peráu din vestimentele si depre capulu lui caruntu, si intrandu, merge dreptu la dómn'a casei si díce: „Me pardonéza, dómná, cá nu mi-am tienutu cuventulu. Uitasem, cá asta-di este 21 Noembre.“ Ospetii supriasi se miráu, ce va se insemne cu acést'a; dara mediculu continuá dicundu: „Dá, dómná; chiaru asiá di erá si acea, cá adi. Plouá si ningeá, candu tata mieu mi-díse: „Fiule, me sentiú reu; deci fi bunu du-te tu adi afóra in tergulu de la Valstall, si vinde tu in loculu mieu cárti“. Si eu, dómná, ingrátulu de mine i-am denegatu cererea. Atunci tata mieu mi-díse éra si: „Dar' cugeta numai, fiule, cá vedi cátu sum de morbosu si suntemu fórté seraci.“ Ci eu, dómná, sumetiú pre cunoscentiele mele, pentru cari numai singuru tatane mieu potu multiamí, nu i-am implinitu cererea. Si éca, tata mieu se scóla si se duce dinsulu, ... dara, ah! nu s'a mai intorsu, ... dinsulu a moritu acolo. Ast'a se intemplá inainte cu 40 de ani, si de atunci eu in fiacare 21-a Noembre, flamendu si insetatu, caletorescu pre diosu la Lichtfield. Acolo stau in piati'a Valstall in loculu, unde in restempu de 30 de ani venduse táta mieu si mori; acolo, dícu, stau patru óre intregi. Dara e tardíu, fórté tardíu!“ — — Ospetii se uitara unulu la altulu, si incepura a plange, vediendu inaintea loru suferintiele unei anime atátu de nobili.

Fericitu, oh fórté fericitu e, Tr. A., acel'a, care niciodata nu a sentítu in pieptulu seu mustrarea consciencei. Fericitu e acel'a, care la tóta intrebarea consciencei sale nu e necesitatu a díce: „E tardíu!“ Unulu cá acel'a nu va cunósce niciodata fiorile desperárii. Pentru cá chiaru tradatu de cei mai buni amici, delasatu si parasitu de consangenií cei mai de aprópe, defaimatu si suspiciunatu in cea mai santa buhavointia, insielatu in spemea cea mai secura, visitatu de morburile cele mai grele si mai apesatórie, va poté suferi multu, fórté multu in sufletu si in trupu, si, déca numai consciencea nu-lu acusa, va stá fácia cá cedrulu Libanului cu ori si ce furtune, cari voru trece preste dinsulu cá si cumu nu aru fi fostu. Despre acést'a ne-asecuréza Dónnulu n. I. Christosu, cande díce; „Fericiti suntu cei persecutati pentru dreptate“, pentru cá acést'a e cea mai mare bucuria, ce póte sentí o anima nesuítoria cátra cele curesci. Inocintia a suferi nedreptatiri, a fi persecati, candu amu voitu bine si ne-amu implinitu o detoria santa, ce meritu póte fi mai mare spre viatia eterna? De s'ar' conjurá lumea tóta cu intregu infernulu contr'a nóstra, déca inaintea Celui, ce scrutéza rerunchii suntemu curati, nu ne potu rapí tóte, ei ne remâne inca atát'a bucuria, cáta e in stare de a ne intári si mangaiá in suferintiele nóstre. Avemu si despre acést'a esemple destule. Acolo suntu martirii, cari cu o bucuria nespusa au pasitu cátra torturele infricosiate; acolo e celu mai eclatantu esemplu, Ddieu-omulu Isusu Christosu, care a spendiuratu pre lemnulu crucei, manile in tins e intre ceriu si pamentu, casi cumu ar' fi voitu a stringe cátra pieptulu seu iubitoriu tóta lumea, carea lu-injurá si batjocuriá chiaru si in momentele din urma, candu si-espirá sufletulu pentru mantuirea ei.

Deci suflete triste, cari patimiti, si voi seraci si lipsiti, cari suspinati sub grigiele si greutátile viatiei, veniti si invetiati a suportá cu usiorintia greutátile si necasurile ei. Veniti si faceti acelu propusu firmu, cá desi nu aveti averi mari, dara ve veti nesú a ve castigá averea cea mai mare pentru eternitate, vertutea, carea ve va conduce la fericirea eterna. Cautati numai la famili'a santa si vedeti, de este viatia mai plina de necasuri, decâtu viatia dulcelui Isusu, a pré curatei Vergure si a santului Iosifu.

Cugetati numai la pescer'a și presepiulu din desiertulu Betle-
emului, cugetati la ostenelele din fug'a cătra Egiptu și din întor-
cere, cugetati la viați'a lor plina de lipse in Nazaretu. Toti
acesti-a au traitu fôrte seracesce și in necasuri, că și voi; nici
dinsii nu au locuitu in palatiuri, că și voi; dinsii inca si-au casti-
gatu cu sudore pana de tôte dïlele, chiaru că și voi, și totusi
au fostu fericiti, pentru ce? pentru că au avutu pace adeverata.
S. Iosifu și cei-alalti santi niciodata nu s'au caitu și plansu in
viați'a lor, căci au iubit pre Ddieu, și Ddieu inca i-a iubit
pre dinsii. Éca esemplulu de urmatu; éca unu argumentu, că
lips'a și seraci'a și necasulu nu face pre omu nefericitu niciodata,
déca e concomitata de virtute și incununata de pacea sufletului.

Liniscitu e somnulu crestinului, care are pacea cea adeve-
rata, pacea sufletului, dara cu multu e mai liniscita mórtea lui;
pentru că precumu plugariulu, dupa ce apune sórele, parascesce
campulu și cu bucuria intorcundu-se a casa, siede pre pragulu
casei sale, și uita tôte ostenelele dïlei acelei-a: asiá și crestinulu
adeveratu, dupa ce i-a apusu sórele viației, cu bucuria va parasí
valea acést'a a plangerii, pentru că scie, că se întorce la cas'a
parintelui seu, unde se va odiní și va pausá in eternu, și se va
desfatá cu alesii lui Ddieu in seclii secliloru. Aminu.

Vien'a 25 Aprile 1872.

Alesandru Mic'a.

Literatura.

*Manualu de istori'a comerciului, a industriiloru și econo-
miei politice*, pentru scóelele profesiunali, de I. C. Lerescu; Bucu-
resci 1872; 1 vol., pretiulu 2 l. 50 b.

*Despre invetiamentulu scolaru in genere și in speciale de-
spre acela alu istoriei*, de A. D. Xenopolu; Iasi, tipo-litograffi'a
natiunale; pr. 1 l. 50 b.

Formularie séu modéle de acte administrative și judiciarie,
necesarie la executarea legéi de espropriare scl., de P. N. Voi-
nescu; Bucuresci 1872, 1 vol., in librari'a Danielopolu.

Beletristica: Paulu și Virgini'a, traducere din Bernardinu
de St. Pierre, de A. Pelimonu; edit. noua, Bucuresci; pr. 2 l.
Diestrea Suzetei și Cantarea clopotului, poeme in vier-
suri, de acelasi auctoriu, pr. 2 l. Suntu cărti din cele mai mo-
rali și mai recomandabili. — Seraphita și O'd'a Romaniloru,
de I. Eliade Radulescu; dóue poesie pana acumu inedite, éra
acumu publicate impreuna cu „Sboratoriulu“; Bucuresci 1872;
se afla de vendiare in librari'ele bucurescene și la auctoriulu.

Istori'a Romaniloru de Petru Maioru a inceputu dejá a
aparé in foisior'a „Patriei“, de unde se va retipari in volume
separatu.

Cursulu de practic'a gradinaritului și de economi'a casei,
de G. Vintila; se afla de vendiare la auctoriulu și editoriulu
subserisu. Pretiulu face 80 cr., cu tramiterea pre posta 86 cr.,
éra pentru Romani'a 3 lei noi; de la 10 esempl. se dá unulu
rabatu. Cuprinsulu, Gradinari'a: cultur'a legumeloru pre-
ste totu și in specialu pastrarea legumeloru; prasirea, crescerea
și altoirea pomiloru mari și mici, cultur'a pomiloru in starea ro-
ditória, bólele pomiloru și vindecarea lor; conservarea pómeloru.
Economi'a casei: uscatulu și moratulu legumeloru; uscatulu
pómeloru; uscator'i'a: intrebuintiarea pómeloru in legume; face-
rea nectarului și a vinarsului de póme; saratulu, afumatulu și
conservarea carnei, lardului, pescelui și a limbelor; prepararea
siuncelor; facerea cartabosiloru și a carnatiloru; ceva din bu-
catari'a: pastrarea óueloru, facerea panéi; ceva din laptari'a:
facerea sapunului, spalatul rufelor, scóterea petelor, sterpirea
moliloru și altoru animale ștriciatíose etc. Opusiorulu este indie-
stratu și cu 60 de ilustratiuni, e compusu intr' unu stilu cătu
se póte de populariu și usioru, incātu tenerimea cu ajutoriulu
invetiatoriului se póte orientá fóra multa greutate. In prefația
auctoriulu intre altele dice: „Pe de alta parte sum convinsu, că
ar' aduce și mai grabnicu ajutoriu, propunendu-se poporului eco-
nomi'a decâtu invetiatori séu preoti in dïle de serbatori și do-

minece. Insa cá ostanél'a se nu fia insedaru, e neaperatu de
lipsa a se infientiá la fiacare scóla căte o economi'a de modelu,
care se o lucre invetiatoriulu in regia propria, cultivandu totu
feliu de plante, de la cari se póte asceptá folosulu celu mai
mare. Astfeliu poporulu convingundu-se, că invetiatoriulu intr'
adeveru scóte venitu bunisioru, se va silí negresitu a-lu imitá.
Numai o economi'a ratiunala ne mai póte mantú de nedusfrea
și ruinarea, ce ne amenintia. A fi cutropiti pre terenulu econo-
micu, nu va se dica nici mai multu nici mai puçinu, decâtu a
disparé depe faci'a pamentului. Mi-se va obiectá, că cumu se-si
formedie invetiatorii nostri o economi'a de modelu, care consta
din mai multe ramuri și nu numai din gradinaritu? La acést'a
respundu: Nu va trece anulu 1873, și publiculu romanu va poté
dispune in legatura cu cursulu de gradinaritu etc. de unu opu
completu despre economi'a rurala (cuprindiendu și cultur'a vinie-
loru, a vermiloru de metasa, precumu și stupariulu), tractatu
conformu nóueloru principia ale scientiei și esperintiei. — Geor-
giu Vintila, profesoriu supl. la scóelele reale și comerciale rom.
din Brasiovu“.

Ochire prin lumea politica.

(din 15—30 Aprile a. c.)

Cronica interna. In Ungari'a, Transilvani'a și Croati'a la
ordinele dïlei suntu misicările electorali. Partidele se organizéza
și prepara la lupta. Cu bucuria inregistramu, cumu că prin unu
apelu publicatu de presiedintele clubului deputatiloru romani
diétali, d. Antoniu Mocioni, deputatii și alti barbati romani suntu
invitati pre 2 l. c. la o conferintia in Aradu, spre a se contie-
lege, faci'a cu apropierea alegeriloru, asupr'a modului de a efec-
tuí program'a natiunale. Nu cu mai puçina multiamire sufletésca
insemnámu, că in Transilvani'a chiaru din iniciativ'a pré meri-
tatului nostru barbatu, d. G. Baritiu, s'a și tienutu dïlele trecute
o mica conferintia analóga in Fagarasiu, la care luara parte
notabilitátele de acolo, dd. Antoneli, Romanu, Puscáriu scl.,
desbatendu-se modulu de a midiuloci o contielegere intre pasi-
visti și activisti. Cari misicári și incercári se fia de bunu auguriu.
Cele-alalte natiunalitati inca se misica. Despre Serbi memoráramu
in nr. tr., că in conferintia tienuta la 9 Aprile in Becichere-
culu-mare si-au statoritu program'a. Slovaci din nordulu Ungariei
inca si-au formatu comitete electorali, și la alegerile urmatórie
au speme de a poté esí cu 10-20 deputati. In fine mai adaugemu,
că M. sa imperatulu intreprinde o caletoria prin tienuturile cele
necasite și peritórie de fóme ale Banatului.

La alegerile boeme partid'a germana a posiesoriloru mari,
dupa ce partid'a cehica prelanga prótestu contr'a presiuniloru și
nelegiuriloru se retrase, a triumfatu și asiá in Prag'a e adunata
acumu o diéta, carea represinta minoritatea tierei, și inca și pre
acést'a nu tóta. Cu adeveratu procedurile constitutiunali din
Austro-Ungari'a suntu cá facute spre a discreditá și a face de
risu constitutiunalismulu.

Cronic'a esterna o incepemu cu nefericit'a Ispania, carea
denou deveni teatrulu unui resbelu civile. Pretendentulu de tronu
Don Carlos si-arbori in persóna standartulu legitimitáti sale.
Trei patru provincie ispane suntu revoltate. Acésta procedura
fratricida a legitimistului Don Carlos chiaru și principele de
Asturi'a cu mama sa regin'a Isabel'a ar' avé de cugetu se o
desapróbe printr' unu manifestu. Asemenea Zorilla și alti capi
ai partidei radicale republicane avura dïlele aceste o convénire
cu regele Amadeu, cea ce éراسi se esplica astfeliu, că contr'a
legitimistiloru și republicanii aru fi gat'a a sprigioní tronulu lui
Amadeu; altii insa vedu in acésta conduita a republicaniloru
numai o stratagama séu apucatura sîrétá. Bunulu Ddieu se apere
pre sor'a nóstra Ispani'a!

In Prusi'a se ascepta denumirea cardinalului de Hohen-
lohe de represintante alu imperiului germanu in Rom'a. Ast'a
și alte câteva simptome aru aretá, că principele Bismarck in
lupt'a sa susceptu contr'a basericeii catolice a ajunsu la alto
convictiuni și incepe a retirá.

Pre urma mai amintim că de curiozitate, că în septeman'a trecută era se respandisera faime despre amenințări rusesci cu luarea Galitiei și Bucovinei, și alte asemenea seiri spaimentătoare pentru Austro-Magiari.

Varietăți.

Necrologu. În 25 Aprilie a. c. se mută la cele eterne în etate de 59 de ani episcopul r. cat. de Santu-Ipolitu (S. Pölten), dr. Iosefu Fessler, secretariulu conciliului vaticanu, unulu din cei mai erudiți arhieri ai lumii catolice. R. i. p.

Vesuviulu de la 25 Aprilie încôce érași erumpe, cu lav'a sa infocata nemincindu vegetatiunea, ba amenințându chiaru comunele deprin pregiuru; viație omenesci înca seceră pana acumu la vre 12 catastrof'a acést'a.

Ingeniosulu politechnicu romanu, d. Lazaru Popoviciu, ingeneriu și capu de statiune în Marchegg, după cumu ne spune „Alb.“, a inventatu o cale ferata transportabile; modelulu inventiunei este espusu la Viena în palatiulu Klein (Wollzeile Nr. 40), și în 22 Aprilie o comisiune tehnica militaria din partea ministeriului de resbelu esaminandu îndelungu și cu mare rigorositate inventiunea, a aflatu-o practicabila.

„**Trompeț'a Carpatiloru**“ din 1/18 Aprilie a. c. într' unu „memoriu“ esacerbatu polemiséza contr'a „Romanului“ și alu corespundintelui seu Camilu, și însira meritele romanesce ale parintelui metropolitu Siagun'a, secerate pre terenulu basericescu și politicu. Resultatele pre terenulu primu nu vomu se i-le negămu, desși la întrebarea, că cu ce pretiu le-a castigatu? multi dau unu respunsu nu pré magulitoriu. Asisiderea și în privinț'a politiceii nōstre romane, cei ce au avutu în dieceniele din urma ocașiune de a se uită puțin și după culise, voru a ști, cumu că présanț'a sa chiaru în afacerile și în momentele cele mai critice nici împinsu de spate nu vră a se pune în frunte séu a face pasi comuni cu întieleginț'a romana natiunale. Că aceste că prin trecutu. „Memoriulu“ însa în marele seu zelu românesc (?) ne ornéza pre noi Romanii gr. catolice cu fratescile epitețe de „iesuiti“, „papistasi“, „pui de vipere“, cari „din debilitatea Romaniloru depreste Carpati s'au incubatu și pre acolo“, scl. Tristu lucru, candu pătím'a orba și adi, că și în trecutu, se nevoesce éra și éra a atitiá ur'a confesionalismulu între frații de unu sange, și candu nu seimnu se invetiámu celu puțin de la strainii colocutori, cari, desbinati câte în 4—5 confesiuni, candu e vorba de afaceri natiunali niciodata nu recurgu, în locu de argumente, la pasiunile confesionalni! În fine amu dorí se ne spuna scrietoriulu „memoriului“, că în care baserica romana gr. cat. se canta „Dominus vobiscum și Istenunk“? Ne vomu bucurá din anima, fratiloru, déca în sentimentele, zelulu și activitatea natiunale veti fi în stare vreodata a ne întrece pre noi „papistasi.“

„**Speranț'a**“ luandu notiția despre convocarea sinodului provincialu romanu gr. c., dîce, că „Sionulu rom.“ „a și facutu program'a înainte, punendu în fruntea acelei rusinós'a cestiune a infalibilitatei papali scl.“ Au cititu fratiorii de la „Speranț'a“ „Sionulu“? Ne indoim, căci altmîntre aru fi vedîutu, că program'a sinodului provincialu gr. c. de A.-Iuli'a, publicata în n-rulu 1. alu fōiei nōstre din a. c., nu e facuta de noi. Dara bagsém'a domniele sale imitéza pre acei scrietori, cari se punu iérn'a după cuptoriulu caldu și de acolo scriu itinerarie prin regiuni inverdite și inflorite. Domniele sale ne spunu mai încolo, cumu că „sciu și acea, că între preotii gr. cat. și episcopii loru romani se corespunde și în limb'a magiara scl.“ Fratiloru, aduceti înainte, rogu-ve, casulu concretu, pentru că lumea romana se-lu cunósca și se-i dee repobarea meritata, nu vorbiti numai în generalități; dara apoi en cercati și în cas'a domniei vōstre, pōte se dati și pre acolo de çasuri analóge chiaru și prin une çancelarie episcopesci și metropolitane, pōte se dati și pre acolo de „çestiuni rusinós'e“, dōra chiaru și cu redicat'a. Maturati deci

mai întâiu dinaintea locuintei domniei vōstre cumu se cade, cea ce cu liter'a mōrta a Statutului organicu înca nici n'ati începutu bine a face; de ale nōstre, ve asigurămu, că cu ajutoriulu lui Ddieu suntemu în stare și fōra concursulu togmá alu „Speranției“ a ne îngriji.

Influinț'a casatoriei asupr'a duratei viatiei. Bertillon conchide din statistic'a Franciei, Olandei și Belgiei din anii 1855 pana la 1865, precumu dechiarase déjà Franklin, că „omenii aru trebui se înmulțesca viaț'a conjugale, pentru că casatori'a forméza adeverat'a unire soçiale; din amōrea soçiloru emana acea potere, care se opune energicu la tōte contrarietățile viatiei, fiindu că feresce de crima și de nebumia, și arméza contr'a dorerei și mai cu séma contr'a mortiei.“ Din 1000 de barbati însoțati în etate de la 25 pana la 30 de ani au moritu 6, din 1000 de barbati neînsoțati au moritu în aceasi etate 10, din 1000 de barbati veduvi totu în aceasi etate au moritu 22; din 1000 de barbati însoțati în etate de 30—35 de ani au moritu 7, neînsoțati în aceasi etate 11—14, și veduvi totu în acea etate 19. Aceasi proportiune esista și în urmatōriile periōde ale viatiei, din care se pōte vedé, că cifr'a mortalității însoțatiloru este cu multu mai mica, decâtu acea a neînsoțatiloru, că cei d'antái suntu mai puțin espusi la diferite maladié și suferinție. Casatori'a pré matora e vatematōria pentru barbatu, fiindu că cifr'a mortalității la casatoriéle, ce se forméza înainte de a fi ajunsu etatea de 20 de ani, se urea la aprōpe 50 din 1000, și acea a betraniloru la vre 65 pana la 70. De acea unde nu esista înca lege, carea sa întredica casatori'a pana la etate de 20 de ani, acolo ar' fi de doritu se se stabilésca un'a. La seculu femininu casatori'a pré tempuriá n'are acelasi desavantagi, că la barbati, n'a. c. nici aceasi influinț'a asupr'a mortalității. Din 1000 de femei maritate în etate de 30—35 de ani moru 9, din 1000 fete nemarkitate moru 11; din 1000 femei maritate înainte de etatea de 20 de ani moru 12, din 1000 vergine moru înainte de a ajunge etatea de 20 de ani 7. Bertillon provocandu pre medici se urmeze cercetările statistice, observa totodata, că senu-cideri, atentate contr'a individiloru și averei, alienare și alte se afla multu mai desu la individii necasatoriti decâtu la cei casatoriti. „Patr. bucur.“

Lui Linné „parintelui istoriei naturali“ i-se va redicá în Stockholm o columna de onóre; academi'a regésca svedo-norvegica a facutu unu apelu spre acestu scopu, după ce déjà în 1848 se mai facuse unu asemenea: festivitatea redicarei e proiectata pre 10 Ianuaru 1878, candu se voru implini 100 de ani de la mōrtea marelui istoricu naturalu.

În Ungari'a sub conducerea comitelui G. Apponyi se forméza o partida politica catolica. În n-rulu fiitoriu vomu reveni la program'a ei.

Instructiunea rusésca. După raportulu publicatu în a. 1870, la universitățile rusesce suntu 461 profesori de stat, și anume: 242 profesori ordinari, 74 estraordinari, 113 docenti și prosectori, 32 lectori și 7275 studenti, între acesti-a 6685 studenti și 590 ospitanti. În vacantia au remasu 185 locuri de profesori, pentru a caroru ocupare se recere óresi-care gradu de întielegință. Gimnasie inferiōre suntu 119 și superiōre 20 cu 37.321 învetației; cursulu lu-au finitu 1690 învetației. Scōle de fetiție de gradulu primu eráu 43 gimnasie inferiōre și 79 superiōre, de gradulu alu doilea 29; tōte aceste scōle de fetiție cu 14.631 eleve. Numerulu instituteloru private de invetiamentu se urea la 1161 cu 42.419 studiosi, și stau sub conducerea ministeriului de instructiune. — Acést'a în Rusi'a cea mare și pōternica.

„F e d e r.“

Post'a redactiunei.

P. t. domniloru: N. F. N. în Ghierl'a. Ti-respundemu pre cale epistolare — V. C. în Ghierl'a. Se va publicá în unulu din numerii urmatori. — G. F. N. în Blasiu. Asisiderea. Opulu doritu ti-se va spedá; numai ar' fi de doritu se se comande mai multu de unu esemplariu, căci la posta nu se primescu lucruri cu receptiuni mai mici de 1 fl. v. a.